

Lietuvos subkultūra kultūrinės geografijos požiūriu

R e d a Š A T Ū N I E N Ė
Šiaulių universitetas

Pagrindinės sąvokos: *subkultūra, kultūrinė geografija, globalumas ir lokumas, kultūrinės įtakos.*

Nevienodai vertinama pankų subkultūra turi gana galias istorines šaknis, apie ją prirašyta daug akademiinių ir populiarių straipsnių, sukurta vaidybinių ir dokumentinių filmų. Straipsnyje analizuojama pankų subkultūra yra globalios prigimties (atkeliavusi iš Vakarų kultūros), todėl bus bandoma ieškoti unikalių, lokalių lietuviškos subkultūros bruožų ir žvelgiama per kultūrinės geografijos prizmę, siekiant nustatyti, kokias reikšmes savo kultūrai teikia subkultūros nariai, kaip nariai interpretuoja „savas“ erdves ir aplinką, kokie jiems yra „kiti“.

Pagrindinis straipsnio *tikslas* – išanalizuoti skirtingų laikotarpių Lietuvos pankroko subkultūros bruožus ir nustatyti esmines kultūrinės įtakas, veikusias subkultūrą. Tuo tikslu straipsnyje siekiama: a) nustatyti pagrindinius Lietuvos pankroko subkultūros bruožus skirtingais laikotarpiais; b) ištirti pagrindinius atitinkamų laikotarpių subkultūros bruožus, vyravusias ir vyraujančias vertybes; c) palyginti pagrindines Lietuvos ir Vakarų pankroko subkultūrų laikotarpių charakteristikas; d) išsiaiškinti esmines kultūrinės įtakas, veikusias Lietuvos subkultūrą.

Empirinis tyrimas buvo atliktas taikant etnografinio tyrimo *metodus*: interviu, dokumentų, garso ir vaizdo įrašų analizę, buvo naudota uždarų ir atvirų klausimų anketa, atlikti stebėjimai. Pateikėjų paieška ir atranka buvo atliekama „sniego gniūžtės“ metodu, t. y. kai pirmasis pateikėjas nurodo kitus, o šie – dar kitus asmenis, kuriuos apibrėžia kaip esančius tiriamosios subkultūrinės grupės narius. Tai lemia į subkultūros veiklą įsitraukusių, aktyvių pateikėjų dalyvavimą tyrime. Informacijos patikimumas buvo nustatomas pagal analogiškos informacijos pasikartojimą interviu ir anketose. Be minėtų metodų, nuolat buvo atliekama grupės dokumentų, straipsnių, paskelbtų spausdintoje ir virtualioje spaudoje, analizė.

Tyrimo duomenys rinkti nuo 2005 m. rugpjūčio mėn. iki 2009 m. Per tyrimą buvo atlikta trisdešimt vienas giluminis pusiau struktūruotas interviu (trys iš jų – grupės interviu) su aktyviausiais (K o t t a k 1991, 27, 33) pankroko subkultūros atstovais didžiausiuose Lietuvos miestuose, taip pat anketuojant apklausta dvidešimt pateikėjų, kurie subkultūros veikloje dalyvauja fragmentiškai (iš viso apklausta penkiasdešimt subkultūros narių). Pateikėjų atrankos kriterijus – sąmoningas savęs priskyrimas subkultūrai, kitų veikloje dalyvaujančių žmonių rekomendacijos, akty-

vumas subkultūriniame gyvenime. Tyrime dalyvavę pateikėjai yra nuo 18 iki 30 metų, pagal lytį – 61 % vyrų ir 39 % moterų.

Visi empiriniai duomenys buvo išanalizuoti ir susisteminti: interviu iššifruoti, sustruktūruoti pagal iš tekstų vidaus kylančias temas, susisteminti ir palyginti. Tekste panaudoti autorės gvildenamai tematikai aktualūs empirinių duomenų pavyzdžiai.

Kultūrinės geografijos pozicija: sąsajos su subkultūriniu tapatumu ir globalia kultūra

Kultūrinė geografija yra sąlygiškai nauja akademinė disciplina ne tik Lietuvoje. Kultūrinės geografijos tyrimų objektas – erdvė, arba vieta, supanti tam tikros kultūros žmones, kultūriniai vietovės ypatumai, specifinės vietos kultūroje kuriamos reikšmės ir gyvenimo prasmės. Kultūrinės geografijos disciplina kultūrą traktuoja kaip: a) daiktų gamybą, b) gyvenimo būdą, c) reikšmių konstravimą, d) veiklą ir e) galią (*Handbook of Cultural Geography* 2003). Analizuojant subkultūros bruožų pasireiškimą, šiame straipsnyje dėmesys sutelktas į kultūrinių vietovės reikšmių konstravimo ir subkultūrinių veiklų analizę.

Kultūrinė geografija deklaruoja „galvojanti apie kultūrą erdviškai“ (Ibid., 6). Kultūrinė geografija, besifokusuojanti į kultūrą kaip reikšmių konstravimą, ypatingą dėmesį skiria reikšmingų vietovių, miesto gatvių ir viešųjų erdvių studijoms. Analizuojama, kokias reikšmes vietos kultūros atstovai suteikia vietos įvykiams bei kaip patys konstruoja lokalią kultūrą, taip pat – kaip vietos žmonės interpretuoja savo kasdienę erdvę ir aplinką, kokias simbolines ar kitokias prasmes jai suteikia (Ibid.). Kultūrinė geografija tyrinėja ne tik fizinę, bet ir nematerialią kultūrą: žmonių patirtis, mintis, suvokimus, jausmus bei kitas būsenas, ieškodama sąsajų tarp kultūriškai konstruojamų reikšmių ir vietų bei peizažų, kuriuose tos reikšmės yra įprasminamos.

Kultūrinė geografija erdvę (aplinką) traktuoja kaip svarbų grupės tapatumo elementą. Skirtingose erdvėse, taigi – skirtinguose kontekstuose – tas pats identitetas gali įgyti visai kitokių spalvų ir niuansų. Keičiantis aplinkai, identitetas taip pat kinta, ir dėl to tapatumas yra ne homogeniškas, o heterogeniškas darinys (G i l r o y 1993). Šie tapatumo kitimo erdvėje aspektai glaudžiai siejasi su subkultūrinio tapatumo, kuris taip pat yra ir grupės tapatumas, bruožais. Subkultūrinis grupės tapatumas yra naujas asmens tapatumo elementas, praturtinantis jau esamą asmens identitetą.

Subkultūrinis tapatumas (ypač kalbant apie jaunimo laisvalaikio, arba „skonio“ subkultūras) turi globalią ir lokalią dimensijas, kaip, beje, ir pati subkultūra. Iš vienos pusės, didžioji dalis jaunimo subkultūrinių judėjimų yra globalios prigimties: jie gimė Vakaruose ir pasklido po ekonomiškai išsivysčiusias šalis. Tačiau kitose šalyse, į kurias subkultūriniai judėjimai atkeliavo iš Vakarų, jų specifika skyrėsi. Esant kitokiam kultūriniam, ekonominiam ir socialiniam kontekstui šiek tiek skyrėsi ir subkultūrų charakteris bei grupės tapatumo bruožai. Nors išorinių skirtumų gali ir nebūti daug – pvz., įvaizdis, stilius ar klausoma muzika panaši

kaip ir Vakaruose – tačiau gyvenimo būdas, gyvenimo ir pragyvenimo sąlygos, visuomenės normos ir tradicijos, klimatinės sąlygos ir politinė sistema gali skirtis itin ženkliai. O esant tokiems skirtumams, globali dimensija visada įgyja lokalių bruožų, taigi – globalus subkultūrinis identitetas tampa unikaliu, lokaliu tapatumu.

Subkultūros globalėjančios kultūros kontekste

Šiuolaikinės kultūros globalizaciją labiausiai paskatino naujos globalios infrastruktūros išplitimas, verslo ryšių tarp populiarios Vakarų kultūros ir Rytų plėtra, kultūrinių mainų ir kultūrinių saitų stiprėjimas (*Globaliniai pokyčiai: politika, ekonomika ir kultūra* 2002, 375). Jaunimas naujovėms yra ypač imli visuomenės dalis, nes ji pasižymi didesniu smalsumu, greičiau prisitaiko prie pokyčių, geba greitai integruoti įvairias naujoves į kasdienį gyvenimą. Dėl globalizacijos vykstantys kultūriniai mainai veikia ir subkultūrinį jaunimą, vadinasi, ir pačių subkultūrų raidą, charakterį.

Globalūs pokyčiai pasaulyje gan žymiai pateikė jaunimo subkultūras. Naujų technologijų, įgalinančių tarpnacionalinį bendravimą (pvz., internetas), atsiradimas veikė plataus bendravimo tinklo atsiradimą. Subkultūras, susiedami su globalumu ir lokalumu, analizavo mokslininkai Lauren Basson (2007), Nickas Crossley (2002), Alanas O’Connoris (2002), Yasseris Mattaris (2003), Hilary Pilkington (2002). Crossley ir O’Connoris lokalumo bruožų ieško lygindami Ispanijos ir Meksikos (O’Connor, 2004) bei Meksikos ir JAV (Crossley, 2003) pankų subkultūras. Mattaris (2003) analizavo globalias repo subkultūros apraiškas, Pilkington globalumą ir lokalumą studijavo teoriniu požiūriu.

Glokalizacijos (globalios ir lokalsios kultūrų susidūrimą) problemą subkultūrose nagrinėja britų mokslininkė Pilkington (2002). Ji globaliame kontekste analizuoja postsovietinio Rusijos jaunimo kultūrą. Ištyrinėjusi mažas jaunimo subkultūrinės grupes, mokslininkė teigia, kad Rusijos kontekstui negalima taikyti nei „subkultūrinio stiliaus“, nei „postsubkultūrinio gyvenimo stilių vartojimo“ akademinį paradigmų teisingusia jaunimo subkultūrinės grupės būtų traktuoti per bendravimo praktikos prizmę (Ibid., 4). Taigi glokalumą Pilkington išvelgia jaunimo bendravimo papročių sferoje. Jos teigimu, Rusijos jaunimas vakarietiškojo mėgdžioja tik išore, tačiau vidinio bendravimo ypatumais vietos subkultūra transformuojasi ir įgyja lokalių bruožų (Ibid., 9).

Pilkington, Johnson (2003) analizuoja teorinius lokalumo-globalumo ir periferijos tyrinėjimų aspektus jaunimo kultūrose. Autoriai teigia, kad jaunimo subkultūrų tyrinėjimai nuo pat savo atsiradimo pradžios buvo tyrinėjami iš „centro“ pozicijų, tad toliau nuo „centro“ esančios subkultūros tampa periferinės, arba lokalsios.

Crossely (2002) subkultūrą tyrinėja globalaus antikorporacinio protesto kontekste. Studijų objektu jis pasirinko šias pankų subkultūroje kultivuojamas vertybes: antiglobalizmą, antikapitalizmą, antikorporatyvizmą ir protestą. Pankų subkultūrą šis mokslininkas traktuoja kaip socialinį judėjimą ir daugiausia dėmesio skiria protesto, kaip socialinės struktūros fenomeno, analizei.

Kaip globalaus pasaulinio tinklo dalį subkultūrą analizuoja Basson (2007). Ji aprašo Pietų Afrikos pankų identiteto konstravimo ypatumus, filosofiją bei veiklas globaliame socialiniame pasaulinės kultūros kontekste. Basson teigia, kad subkultūrinės bendrijos nariai išvysto tam tikrą virtualių susitikimų tinklą (Ibid., 72). Autorė apžvelgia „punk“ judėjimą Vengrijoje, Australijoje bei Vokietijoje ir pastebi, kad kiekvienoje iš minėtųjų šalių „punk“ subkultūra turėjo panašumų, todėl panko identitetą galima būtų vadinti globaliu, nors šios subkultūros skyrėsi priklausomai nuo kultūrinio, ekonominio ir politinio kontekstų (Ibid.). Lietuvos mokslininkė Egidija Ramanauskaitė straipsnyje „Subculture and postmodernism: reflections of global ideas in local communities“ taip pat pažymi, kaip lokaliuose subkultūrinėse bendrijose atsispindi globalios idėjos ir tendencijos (R a m a n a u s k a i t ė 2006, 245–253).

Minėtieji mokslininkai, kalbėdami apie šiuolaikines jaunimo subkultūras globalėjančiame pasaulyje, akcentuoja vartotojiškumo išsigalėjimą, individualizmo, t. y. asmeninio pasirinkimo galimybių, padidėjimą, tinklinio bendravimo egzistavimą, nagrinėja kultūrinio „centro“ ir „periferijos“ pasireiškimus. Lietuvos subkultūrinis gyvenimas neabejotinai yra globalios kultūros dalis ir įdomus nagrinėti kultūrinės geografijos aspektu, ieškant kultūrinės įtakos, idėjų perimamumo kelių ir kolektyvinio tapatumo transformacijų.

Lietuviškos pankroko subkultūros genezė ir pagrindiniai bruožai skirtingais laikotarpiais

Remiantis empirinio tyrimo duomenimis¹ ir šaltiniais, galima teigti, kad nuo 1982 metų iki Nepriklausomybės atgavimo Lietuvos pankroko subkultūrinėje bendrijoje dominavo vadinamosios „pirmosios bangos“, atėjusios iš Vakarų kultūros, idėjos, kurios teigė chaosą ir nihilizmą. Tuomet pankroko subkultūra buvo perėmusi ne tik kai kurias iš Vakarų atkeliavusias idėjas (pvz., anarchijos), bet ir ideologiškai kovojo su sovietine sistema. Tuo metu lietuviškas pankrokas buvo truputį patriotiškas, nes šios subkultūros narius taip pat siejo kova su sovietine spauda.

Maždaug apie 1987-uosius metus Lietuvą pasiekė vadinamosios „antrosios bangos“ Vakarų „punk/hardcore“ scenos idėjos, pasižyminčios politizuotais tektais, ekologijos, žmonių, gyvūnų teisių ir kt. idėjomis. Apie 1990–1995 m. pankroko scenoje daugiausiai reiškesi kai kurios dar sovietmečiu arba jau „atšilimo“ laikotarpiu susiformavusios grupės (pateikėjai minėjo grupes LMP („Lipnūs maharadžos pirštai“), „Turboreanimacija“ (buvusi „Auka“), WC, „Nėščios rupūžės“, „Žiurkės“, „SC“, taip pat SKAT, „Dustas nuodai“, „Sa-sa“, „33 % kiaulių pakeliui į Vatikaną“, „Komanda V“ (vėliau – „Už Tėvynę“, „Hidroelektra“), kurių dainų tekstai buvo apie politiką, socialines, buitines problemas ir kasdienio gyvenimo aktualijas (dainų tekstus galima rasti: <http://www.hardcore.lt>). Nors dauguma „atšili-

¹ Tyrimo metu nebuvo specialiai orientuojamasi į sovietmečio pankroko subkultūros reprezentaciją Lietuvoje, todėl šis laikotarpis straipsnyje bus aptartas tik epizodiškai ir remiantis Ramanauskaitės sovietmečio Lietuvos subkultūrų tyrimais (R a m a n a u s k a i t ė 2004).

mo“ laikotarpio pankų palaikė „klasikinę“ nihilistinę, destruktivią „77-ųjų“ stiliaus pankų pasaulėžiūrą, provokuojančią elgseną ir šokiruojančią išvaizdą, tačiau jiems jau buvo žinomos „vegetarizmo, antirasizmo ir tolerancijos idėjos“ (R a m a n a u s k a i t ė 2004).

Ankstyvuojų Nepriklausomybės laikotarpiu pankų subkultūros kūryboje ėmė kisti kritikos objektas. Vietoj sovietinės sistemos dainų tekstuose pradėta kritikuoti Lietuvos valdžia, konkrečių politikų žingsniai, aikštėn pradėtos kelti kitokios nei sovietų laikais socialinės problemos. Aprimus politinei situacijai po Nepriklausomybės atgavimo, lietuviško pankroko subkultūros raiška šiek tiek prigeso. Sovietmečiu vienijusi patriotizmo linija nutrūko, o nauja vienijanti gija dar nebuvo atsiradusi. Lietuvai tai buvo kultūriškai chaotiškas laikotarpis.

Remiantis tyrimo metu pateiktais respondentų duomenimis, antroji pankroko banga Lietuvoje pagreitį vėl įgavo maždaug apie 1995–1997 metus, kai subkultūroje buvo pradėtos aktyviau kultivuoti kapitalistinę sistemą kvestionuojančios pankroko idėjos, Lietuvos subkultūros scenoje pradėjo skleistis antivartotojiškumo, vegetarizmo ir veganizmo, ekologijos, lygių žmonių ir gyvūnų teisių, antirasizmo, antiglobalizmo, antimilitarizmo idėjos. Vilniuje pankroko grupės „Dr. Green“ iniciatyva vietoje uždaryto skvoto „Kablų“ (šaltinis: www.hardcore.lt, 2008 04 09) buvo įkurtas klubas „Green Club“ (1997), dar vėliau sostinėje įkurtas klubas „Bombiakas“, Šiauliuose kurį laiką gyvavo klubas „Bendradarbei“, 2007 m. veikė klubai „Gyvas DIY“ (Vilnius), „Musė“ (Vilnius) (Ibid.). 1997 m. įsikūrus klubui „Green Club“ ir sukūrus pankroko kultūrai dedikuotą interneto portalą <http://www.hardcore.lt>, prasidėjo aktyvesnis bendravimas (ypač dėl galimybės „dalyvauti“ nepriklausomai nuo vietos, pvz., per interneto forumą) tarp Lietuvos pankroko muzikos mėgėjų. Dar ryškiau Lietuvos pankų subkultūrinė bendrija viešojoje erdvėje pasirodė 2001-aisiais vykusioje demonstracijoje prieš NATO atėjimą į Lietuvą, kuri istoriškai konotavo su 1999-aisiais Sietle ir 2000-aisiais Genujoje vykusiomis antiglobalistinėmis demonstracijomis.

Palyginus empirinius duomenis su analogiškais tyrimais, atliktais Vakaruose (L e b l a n c 1999; H a e n f l e r 2004a; 2004b), buvo pastebėta, kad didžioji dalis minėtų idėjų yra atėjusios iš Vakarų pankų subkultūros sluoksnių ir yra tiesiogiai ar netiesiogiai adaptuotos Lietuvoje (B l u m b e r g 2006). Esminių subkultūros vertybių ir užsiėmimo formų atėjimą iš Vakarų taip pat liudija ir didžioji dalis pateikėjų. Viso pasaulio pankus vienija panašios idėjos, principai, filosofija, etika, veikla, taigi pankų subkultūra, atsiradusi JAV ir Didžiojoje Britanijoje, išplito visame pasaulyje. Apie nelietuvišką pankų idėjų kilmę byloja ir pateikėjai:²

– Nu užsieny tai iš viso, tas jau labai seniai jau viskas vyksta. Pas mus tas, kaip čia, politizuotas judėjimas prasidėjo pakankamai neseniai. Jis neturi šaknų. <...>

– Man atrodo, svarbiausia, iš pat pradžių svarbiausia buvo ta informacija, kad ją iš kažkur tai gaut. <...> Omeny turiu, kad pačioj pradžioj nelabai buvo informacijos šaltinių, kas tai yra tas punk, ir, nu visi griebėsi „Sex Pistols“ ideologijos, ta prasme destroyus, chaosas ir taip toliau. Bet kas vyksta Vakaruose, mes pakankamai neturėjom galimybių sužinot (vyr., 28 m. ir 28 m.).

² Pateikėjų kalba netaisyta. – *Red. past.*

Akcentuojama, kad pagrindinis subkultūros atsiradimo pretekstas buvo informacija, kuri vienokiais ar kitokiais kanalais iš užsienio šalių pasiekė Lietuvą. Pa-teikėjų pasakojimuose pastebimas Lietuvos ir kitų šalių subkultūros scenų lyginimas, taip pat yra teigiama, kad pagrindinės subkultūros idėjos yra atkeliavusios iš Vakarų valstybių. Dar daugiau – iš užsienio apie subkultūrų veiklas bylojanti informacija buvo savotiška siekiamybė, nes ji leido vakarietišką praktiką įgyvendinti Lietuvoje ir kartu vietos kultūriname kontekste tapti išskirtiniam (-ei). Šiuo atveju formuojantis Lietuvos pankų subkultūrai lemiamą reikšmę turėjo vakarietiškasis prototipas. Pagrindinės subkultūrinės veiklos formos buvo perkeltos į Lietuvos ekonominį, kultūrinį ir politinį kontekstą. Taip Lietuvos pankų subkultūroje atsirado tokios veiklos, kaip „pasidaryk pats“ koncertai, *skvotai*, *zinų* gaminimo tradicija, tęsiama dar nuo sovietmečio laikų, o prie idėjinio „portfelio“ prisidėjo tokios taip pat iš Vakarų atkeliavusios idėjos, kaip kova už lygias žmogaus teises, feminizmas, ekologijos ir gyvūnų teisių problemų kėlimas, antikorporacinė, antiglobalistinė politika, dalyvavimo akcijose ir protestuose praktika. Minėtosios pankroko scenos idėjos glaudžiai susijusios su „pasidaryk pats“ (PP) (angl. *do it yourself*, sutr. DIY) principais, kurie įkūnija protestą prieš sistemą plačiąja žodžio prasme: prieš vartotojų visuomenę, ekonomine nauda grįstus socialinius santykius, prieš oficialių institucijų piktnaudžiavimą, abejotinus sprendimus ir įstatymų suvaržytą žmogaus laisvę.

Tyrimo duomenys leidžia teigti, kad į Lietuvą pankroko (bei hardkoro) subkultūrų idėjos atkeliavo iš Vakarų. Atgavus Lietuvai Nepriklausomybę ir atsivėrus sienoms, jaunimui atsivėrė galimybės laisviau išvažiuoti į Vakarus (dažniausiai, respondentų duomenimis, tai būdavo Lenkija, Slovakija, Slovėnija, Vokietija, Didžioji Britanija, Danija, Suomija, Švedija), kuriuose pankų subkultūra galėjo reikštis kur kas laisviau ir intensyviau nei Lietuvoje sovietmečiu. Peteris Wicke'as ar Rogeris Sabinas ir daugelis kitų Vakarų pankroko subkultūros tyrinėtojų pankų subkultūrą kildina iš dadaizmo ir situacionizmo (W i c k e 1995; S a b i n 2003, 5), o į Lietuvą ji atkeliavo kaip sąlygiškai suformavusi subkultūra, turinti konkrečias nuostatas, tačiau ji keitėsi kartu su politinės, ekonominės ir kultūrinės situacijų pokyčiais Lietuvoje.

Nūdienos lietuviškos pankroko subkultūros santykis su Vakarų subkultūra: panašumai ir skirtumai

Siekiant suprasti pankroko subkultūrą globaliame kontekste, reikia išanalizuoti, kaip Lietuvos subkultūra regima užsienio pankroko scenos kontekste. Toks palyginimas padėtų išsiaiškinti lietuviškosios scenos ypatumus, esminius bruožus, iš dalies – lietuviškosios scenos išskirtinumą. Lietuvos ir Vakarų pankroko scenų palyginimas leistų apčiuopti subkultūrų skirtumus ir panašumus, kuriuos dažniausiai sąlygoja ekonominis, kultūrinis ir socialinis kontekstai.

Analizuojant pankroko sceną, ypač dominuojančias idėjas apie kapitalistinę sistemą, antivartotojiškas nuostatas, tampa aktualūs kultūrinių ir ekonominių kontekstų skirtumai:

Skiriamas gana įdomiai – pavyzdžiui, Europoj dauguma tų žmonių, kurie save aktyvistais vadina, ar ten pankais, ar ten punk/hardcore, viskas susiję su tuo, <...> – ten tiesiog jie gali gyventi <...> iš konteinerių, kur ten jie gerą maistą išmeta, ar taip toliau, ir, tarkim, kokioj Vokietijoje, kur jie vos ne, nu jie truputį geriau žino negu aš, kadangi jie ten gauna pašalpas, ir ten praktiškai jie skvotuoja³, jie renkasi maistą, ir ten praktiškai – nu toks nemokamas gyvenimas. Šičia tokio dalyko nėra! Šičia <...> kuriems yra virš 18-os, 19-os, nedirba tiksliai kokie 5–6 žmonės <...>. Tai va ir yra toksai įdomus dalykas – praktiškai čia visa dauguma yra dirbantys. Ta prasme virš 20 metų tai visi dirbantys. Vakarų Europoj jie turi galimybę nedirbt. Paprasčiausiai nedirba ten – tūsinasi. Ir šiuo atveju tam tikras požiūrio skirtumas. Vakarų Europoj, kadangi yra galimybė nedirbt ir užsiimt tokia veikla – aktyvizmas, kažką tai darai, kažkokia, vienu žodžiu, lapeliai, propaganda, tai jei gali sau leist, ir sakau – Vakarų Europoj tas dalykas yra. Kad jie gali sau leist. Šičia yra truputį viskas sudėtingiau, ir viskas. <...> kad žmonės kadangi dirba, jie gali skirti pinigus, <...> šičia daugmaž yra iš tokio užsiparinimo. „Aš noriu tai daryt“ – galima taip pavadint (vyr., 23 m.).

Taigi gana dažnai akcentuojama, kad Vakaruose gyventi atitinkamo stiliaus (subkultūrinį) gyvenimą yra paprasčiau, nes ten geresnės ekonominės sąlygos, patogesnė socialinė sistema ir jos teikiamos garantijos. Būta duomenų, kad Vakarų, Skandinavijos valstybėse jaunimas veikiau yra linkęs „žaisti“ pankus, nes stabili jų finansinė padėtis leidžia jiems daugiau eksperimentuoti, nei į subkultūrinius užsiėmimus žiūrėti rimtai.

Analizuojant stilistinę pankroko scenų pobūdį, tyrimo duomenys leidžia teigti, kad užsienyje scenos yra diferencijuotos, susiskaldžiusios pagal atliekamos muzikos stilių, taip pat ten radikaliau reiškiasi asmenų, dalyvaujančių subkultūroje, požiūris („pas juos yra pasidalijimas didesnis <...>, o Lietuvoj viskas dar yra kitaip. Pas juos daugiau yra tokio separatizmo“ (mot., 23 m.). Tačiau neretai buvo akcentuojama, kad Lietuvos pankų subkultūra yra vieninga, nekonfliktuojanti dėl narių skirtingų muzikinių stilių pomėgių ar iš dalies idėjų. Galima daryti prielaidą, jog tokia padėtis veikiausiai yra susiformavusi dėl santykinai mažo į subkultūrinę veiklą Lietuvoje įsitraukusių asmenų skaičiaus, t. y. dėl pačios scenos dydžio.

Lietuvoj yra šiek tiek kitaip, nes visa scena yra labai maža, labai koncentruota ir nėra tokių galimybių, kad va „čia vyksta koncertas“ ir į jį susirenka vien emo hardkoras. O „čia vyksta koncertas, į kurį susirenka vien pankai ar vien hardkorai“. O viskas vyksta tam pačiam ir jokių čia barjerų iš tikrųjų nėra. Per vieną koncertą groja ir ska grupė, ir groja metalas kažkoks, dar kažkas. Visi klausosi to paties maždaug (vyr., 22 m.).

Taigi galima teigti, kad Vakarų scena, palyginti su lietuviškąja, pateikėjų matoma kaip stilistiškai susiskaldžiusi, o Lietuvos pankroko scena laikoma gana vieninga, nors ji ir mažesnė pagal dalyvių skaičių. Pabrėžiama, kad Vakarų valstybėse yra geresnės ekonominės ir socialinės sąlygos organizuoti subkultūrines veiklas,

³ *Skvotuoti* – užimti negyvenamą, apleistą namą (dažniausiai nelegaliai), įsikurti ir gyventi jame.

o Lietuvoje tos pačios veiklos reikalauja kur kas daugiau pastangų bei finansinio indėlio.

Išvados

Apibendrinant nagrinėtų pankroko laikotarpių stiliškumą Lietuvoje, galima teigti, kad sovietmečio Lietuvos pankroko subkultūroje išryškėjo idėjinė kova prieš komunistinę sistemą, „pasidaryk pats“ idėjos buvo praktikuojamos iš būtinybės, o kultūrinis protestas buvo išreiškiamas dažniausiai išvaizda. Politinio atšilimo laikotarpiu (maždaug 1987–1990 m.) pastebėtas pankroko subkultūros idėjinis pakilimas, kuris siejamas su Nepriklausomybės atgavimu ir su tuo susijusiu visuotiniu kultūriniu entuziazmu; tuo metu Lietuvos subkultūroje akcentuotas ir protestas prieš sovietinę sistemą. Nepriklausomybės atkūrimo ir kiek vėlesniu laikotarpiu (apytiksliai 1991–1997 m.) subkultūroje dingsta buvęs idėjinis priešas – komunistinė sistema, o naujo priešo dar nėra. Šiuo laikotarpiu Lietuvos pankroko scenoje nelieka ryškios protesto linijos. Vėlesniuoju Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu (1997 m. – iki dabar) Lietuvoje pagreitį įgyja „antrosios bangos“ idėjos iš Vakarų: kova prieš kapitalistinę sistemą, „pasidaryk pats“ idėjos jau praktikuojamos iš principo (ne iš būtinybės), kaip filosofija. Išvaizda šiuo laikotarpiu jau nėra pagrindinis protesto raiškos elementas. Nuo XX a. dešimtojo dešimtmečio vidurio galima atsekti kultūrinę komunikaciją (koncertai, festivaliai, seminarai, stovyklos) su Europos bei Skandinavijos šalimis, kiek rečiau – su JAV. Dažniausiai tyrimo metu buvo minimi kontaktai su artimiausiomis kaimynėmis: Latvija, Lenkija ir Baltarusija, kur vykstama į koncertus, rengiami festivaliai.

Istoriškai žvelgiant, pastebima, kad Lietuvos pankų subkultūrinėje bendrijoje kultivuojamos idėjos ir veiklos rūšys koreliuoja su vakarietiškosios pankų subkultūros ideologija ir veiklomis. Pagrindinės idėjos – tiek nihilistinio, tiek ir politizuoto pankroko – yra užgimusios JAV bei Didžiosios Britanijos pankų subkultūrose, tačiau dėl kultūrinės komunikacijos šios idėjos buvo perimtos ir Lietuvos subkultūrinėje bendrijoje, tik kiek vėliau, nei jos iškilo minėtose Vakarų šalyse. Laikotarpiu maždaug nuo 1997-ųjų iki šių dienų, esant galimybei bendrauti internetu, keistis informacija ar laisvai keliauti, subkultūros idėjos ir praktikos išpopuliarėjo, o atotrūkis tarp užsienio šalių ir Lietuvos pankų subkultūrinių bendrijų kultūrinių idėjų tapo nežymus.

Literatūra

- B a s s o n 2007 – Lauren Basson, “Punk identities in post-apartheid South Africa”, *South African Review of Sociology*, 38 (1), 70–84.
- B l u m b e r g 2006 – Arnoldas Blumbergas, *Lytis ir punk subkultūra* [prieiga internete: <<http://www.gap.lt/dl>>, žiūrėta 2007-05-09].
- C h e r r y 2006 – Elizabeth Cherry, “Veganism as a Cultural Movement: A Reational Approach”, *Social Movement Studies*, 5 (2).
- C l a r k 2003 – Dylan Clark, “The Death and Life of Punk, the Last Subculture”, *The Post-Subcultures Reader* (parengė David Muggleton, Rupert Weinzierl), New York: Berg.

- Crossley 2002 – Nick Crossley, “Global anti-corporate struggle: a preliminary anglysis”, *British Journal of Sociology*, 53 (4), 667–691.
- Dictionary of Sociology* 2001 (parengė Tony Lawson, Joan Garrod), London, Chicago: Fitzroy Dearborn publishers.
- Gilroy 1993 – Paul Gilroy, *The Black Atlantic: Modernity and Double Consciousness*, London: Verso.
- Haenfler 2004a – Ross Haenfler, “Collective Identity in the Straight Edge Movement: How Diffuse Foster Commitment, Encourage Individualized Participation, and Promote Cultural Change”, *The Sociological Quarterly*, 45 (4), 785–805.
- Haenfler 2004b – Ross Haenfler, “Rethinking Subcultural resistance. Core Values of the Straight Edge Movement”, *Journal of Contemporary Ethnography*, 33 (44), 406–436.
- Globaliniai pokyčiai: politika, ekonomika ir kultūra* 2002 (parengė David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt, Jonathan Perraton), Vilnius: Margi raštai, ALK.
- Kottak 1991 – Conrad Phillip Kottak, *Cultural Anthropology*, New York: McGraw-Hill.
- Leblanc 1999 – Lorraine Leblanc, *Pretty in Punk. Girls' Gender Resistance in a Boys' Subculture*, New Brunswick, New Jersey, and London: Rutgers University Press.
- Mattar 2003 – Yasser Mattar, “Virtual communities and hip-hop music consumers in Singapore: interplaying global, local and subcultural identities”, *Leisure Studies*, 22, 283–300.
- O'Connor 2002 – Alan O'Connor, “Local Scenes and Dangerous Crossroads: Punk and Theories of Cultural Hybridity”, *Popular Music*, 21 (2), 225–236.
- O'Connor 2003 – Alan O'Connor, “Punk Subculture in Mexico and the Anti-globalization Movement: A Report from the Front”, *New Political Science*, 25 (1), 44–53.
- O'Connor 2004 – Alan O'Connor, “Punk and Globalization. Spain and Mexico”, *International Journal of Cultural Studies*, 7 (2), 175–195.
- Pilkington 2002 – Hilary Pilkington, “Youth strategies for glocal living: Space, power and communication in everyday cultural practice”, *After Subculture* (parengė Andy Bennet, Keith Kahn Harris), Basingstoke: Palgrave, 119–134.
- Pilkington, Johnson 2003 – Hilary Pilkington, Richard Johnson, “Peripheral youth. relations of identity and power in global / local context”, *European Journal of Cultural Studies*, 6 (3).
- Ramanauskaitė 2004 – Egidija Ramanauskaitė, *Subkultūra: fenomenas ir modernumas*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Ramanauskaitė 2006 – Egidija Ramanauskaitė, “Subculture and postmodernism: reflections of global ideas in local communities”, *Kultūras krustpunktai*, Rīga: Latvijas kultūras akadēmija, 245–253.
- Sabin 2003 – Roger Sabin, *Punk rock: so what?*, London, New York.
- Wicke 1995 – Peter Wicke, *Rock Music. Culture, Aesthetics and Sociology*, Cambridge: Cambridge University Press.

Reda Šatūnienė

Lietuvos subkultūra kultūrinės geografijos požiūriu

S a n t r a u k a

Pagrindinės sąvokos: *subkultūra, kultūrinė geografija, lokalumas ir globalumas, kultūrinės įtakos.*

Pagrindinis straipsnio tikslas – išanalizuoti skirtingų laikotarpių Lietuvos pankroko subkultūros bruožus ir nustatyti esmines kultūrinės įtakas, veikusias subkultūrą. Pagrindiniai Lietuvos pankroko subkultūros laikotarpiai išskirti analizuojant subkultūros bruožų pasireiškimo specifiką ir intensyvumą, ištirti esminiai nustatytų laikotarpių subkultūros bruožai ir vertybės, palygintos pagrindinės Lietuvos ir Vakarų pankroko subkultūrų laikotarpių charakteristikos, išsiaiškintos esminės kultūrinės įtakos, veikusios Lietuvos subkultūrą.

Apibendrinant nagrinėtus pankroko subkultūros laikotarpius teigiama, kad sovietmečiu Lietuvoje išryškėjo idėjinė kova prieš komunistinę sistemą, „pasidaryk pats“ idėjos praktikuojamos iš būtinybės, o kultūrinis protestas buvo išreiškiamas dažniausiai išvaizda. Politinio atšilimo laikotarpiu pastebėtas pankroko subkultūros pakilimas, entuziazmas, subkultūroje buvo palaikomos Lietuvos nepriklausomybės atgavimo idėjos. Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu į Lietuvą pamažu atkeliauja ir įgyja pagreitį „antrosios bangos“ idėjos iš Vakarų: kova prieš kapitalistinę sistemą, „pasidaryk pats“ idėjos jau praktikuojamos iš principo (ne iš būtinybės), kaip filosofija, o išvaizda šiuo laikotarpiu jau nėra pagrindinis protesto išraiškos elementas.

Reda Šatūnienė

Lithuanian Subculture in the Aspect of Cultural Geography

S u m m a r y

Keywords: *subculture, cultural geography, local and global culture, cultural influences.*

The article focuses on the analysis of Lithuanian punk rock (also called punk/hardcore) subculture, especially its cultural influences from abroad during different historical periods. In order to achieve this goal, the main historical-cultural periods of the subculture were determined, the main features and values of the subculture of the periods determined were studied, and the features of Lithuanian and Western punk rock subculture were compared focusing on the main cultural influences.

To obtain empirical data ethnographic research methods were applied: semi-structured in-depth interviews, questionnaires, analysis of group documents, etc. The respondents were chosen using the ‘snow ball’ sampling method. The research data were collected in 2005-2009. During the research, thirty semi-structured (in-depth) interviews with the most active and well-informed representatives of the subculture in Lithuanian were analysed.

It can be concluded that during Soviet times, one of the main local features of Lithuanian punk rock subculture was ideological resistance towards communist system, and “do-it-yourself” ideas were cultivated as necessity. Cultural protest in this period was expressed by different appearance (style), in general. In the period of political thaw, Lithuanian punk rock subculture felt a kind of cultural verve, and it supported ideas of Lithuanian independence as well. After the retrieving of Lithuania’s Independence, ideas of Western punk rock subculture began to flow intensively. In some time, the ideas of anti-capitalism, vegetarianism, feminism, human and animal rights become part of contemporary Lithuanian subculture, and “do-it-yourself” starts being cultivated as philosophy, not as necessity; the role of appearance (style) while expressing the cultural protest becomes almost insignificant, but still present.

R e d a Š A T Ū N I E N Ė
Filosofijos ir antropologijos katedra
Šiaulių universitetas
P. Višinskio g. 38
LT-76352 Šiauliai
[reda.satuniene@gmail.com]